

VI. ІСТОРІЯ ОСВІТИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УПРАВЛІННІ

Анатолій Вихрущ

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Тернопільського національного медичного університету

Надія Данік

асистент кафедри іноземних мов і методик їх навчання
Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ У ШКОЛАХ ГАЛИЧИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ ХХ СТОЛІТТЯ

В українських гімназіях Галичини міжвоєнного періоду особливу увагу приділяли вивченню рідної мови. Принципи тодішнього виховання – життя як вихідна точка у формуванні душі дитини. Цей принцип називався актуалізацією. Знання, які молодь отримувала в школі, були надто теоретичні, надто відірвані від життя, притім, забували, що саме ті знання були дуже неповторні, несистематичні та фрагментарні. Тодішня актуалізація здебільшого опиралася на зіставленні двох дійсностей: історичної або фіктивної з нинішньою, існуючою.

Природність у трактуванні матеріалу навчання був надзвичайно важливим принципом, що мав захопити всі ділянки навчання. На жаль, найбільш ретроградним під цим оглядом предметом була, власне, рідна мова. Природне трактування вивчення цієї дисципліни (граматики) допускало тільки один підхід до справи: індукційний, тобто, коли вчимо про мову, повинні зібрати матеріал, обсервувати явища, індукувати засади. У такому разі – звідкіля взялася в шкільному навчанні нормативна граматика, що диктує норму і домагається дедукційно застосовувати правил? Тим часом у гімназіях бачимо незвичний спосіб читання: тексти читають шматками по кілька чи кільканадцять рядків, коментують їх, інтерпретують і так ідуть цілі томи.

Навчання читати- проблема, що займала дуже широкі кола вчителів. Ідея полягала у тім, щоб знайти найкращу дорогу, яка вела до того, щоб гімназія витворювала вмілого читача. Перше рішення полягало на тому, щоб знайти спосіб зв'язати молодь з рідною культурою шляхом накидування «потрібної», але мало зрозумілого, непристосованого матеріалу для читання, наприклад, «Пана Тадеуша» чи «Балладина». Цей тип розв'язки протиставився психологічно-виховним принципам і до цілі не доводив. Наслідки читання непристосованих творів такі, що учень у пізнішому житті ніколи не бере їх до рук, оскільки вони викликають у нього просто обридлу. Так є з читанням Кохановського «Пана Тадеуша», що, ніхто, крім учнів, не читає в подальшому. Цей стан – наслідок того, що шукають розв'язання проблеми не через дитину, а тільки через теоретичні міркування. Адже, читання повинне зацікавити дитину, вдовільнити деякі внутрішні потреби учня, потрапити в ту порожнечу, що твориться в його душі, допомогти розв'язати важливі для нього проблеми. Власне, саме цей момент пристосування лектури до зацікавлення дитини дає нам певність, що вона зв'яжеться з книжкою, що саме книжка стане для неї якоюсь потребою, бо в ній вона знайде поміч у розв'язанні актуальних станів і проблем, що її хвилюють. Цю проблему можна розв'язати шляхом міксування творів основної та додаткової літератури. На найнижчому рівні учителі повинні були познайомити дітей у відношенні до малого літературного твору, який містив би в собі усі йому притаманні риси: обсяг, труднощі, невеликий аналіз. На середньому рівні варто читати більш цілісно, молодь повинна навчитися прикладатися до більших цілостей. Учні мали читати повісті, епічні та скомпліковані ліричні твори. На вищому рівні літературний твір трактувався з точки погляду автора й доби, тобто аналізувався як вихідна точка для оцінки психіки автора і саме через нього намагаємося схопити характеристичні риси культури, тобто, що її висловом є твір. Отже, на першому місці має бути зацікавлення, звернене в сторону автора, людини, - а твір у тому прямуюванні є тільки вихідною точкою.

Актуалізація – незвичайно важливе питання для правильного розв'язання справи читання в школі. Цю проблему можна цікаво

вирішити, якщо прийняти як вихідну точку психологію молоді. Її зацікавлення можна розв'язати двома способами: вихід від життя і перехід до літератури, або протилежно – вихід від літератури до життя. З першою хвилиною, коли дитина входила до гімназії, варто було користуватися двома типами. У праці над рідною мовою в нижній гімназії виходили від життєвих зацікавлень дитини і подавався матеріал, що викликав зацікавлення, яке ставало осередком, від якого переходили до життя. У середніх класах (5-9), виключним типом була вихідна точка літератури: від твору до життєвої проблеми. Надзвичайно важливою була концентрація, головним чином з історією, оскільки можна було використовувати позалітературні зацікавлення учнів. Наприклад, якщо вчитель історії міг занурити в певну історичну добу, то таким чином викликав захоплення та бажання жити в тій добі, над якою вони працюють. Так повстає осередок зацікавлення, довколо якого вчитель рідної мови починає концентрувати та добудовувати заняття, що мало на меті розв'язати відповідну проблему. Цікавим та характеристичним трактуванням цього типу навчання є змагання відтворити добу не шляхом досліджування змісту фабули твору, тільки його зовнішньої форми, його композиції та стосунку автора до проблеми.

Таким чином, у міжвоєнний період галицькі педагоги докладали чимало зусиль, аби якомога краще зацікавити учнів до читання, використовували найновіші методи, прийоми, форми та засоби навчання.

Перелік використаних джерел

1. Сальоні Ю. Нарис методики української мови / Ю. Сальоні // УШ. – 1933. – 4.3-5. – С. 47-52; 4.6-7. – С. 87-105; 4.8-9. – С. 139-153.